

**ИМЕТО НА СКЕНДЕРБЕГ И НЕГОВОТО СЕМЕЈСТВО
ВО ПРВИОТ ИСТОРИОГРАФСКИ ТРУД
НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК
(СПОРЕДБЕНА АНАЛИЗА СО ИЗВОРИТЕ)**

Билјана Ристовска-Јосифовска

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Македонија

We are focused on *Skenderbeg* – a historical person from 15th century, Christian anti-ottoman ruler, who was successfully opposing the Ottoman Empire for a long time. In the tradition he was a hero, as a prime image in the Albanian, but also as a secondary image in the other Balkan traditions.

We find data about him, his family and his rule in sources from different provenience, written with different alphabets and in various languages, and originating from Dubrovnik, Roma, Hilandar, Budim, Venetia, Milan etc.

The Macedonian revival activist (revolutionary and cultural-national activist from 19th century) Georgia M. Pulevski was an author of the first history book in Macedonian language. He names Skenderbeg and his family sufficiently correct, taking into consideration the data from the sources, with Slavic names.

Се осврнуваме на името на Скендербег - историска личност од XV век, христијански антиосмански востанички водач¹, којшто успеал долго воено да одолева на силната Турска Империја². Од историски аспект, тој оставил значајна трага во историјата на Албанија. Во традицијата е предаван како славен херој, како примарен лик во албанската, но како спореден и во некои други балкански традиции³.

За него, за неговото семејство и воопшто за неговото владеење постојат извори од различна провениенција (латински, грчки, турски, словенски), напишани со различни писма, на разни јазици (латински, италијански, полски, француски, турски). Изворите се од различно потекло (Дубровник, Рим, Хиландар, Будим, Венеција, Милано), дури и документи од самиот Скендербег испратени до разни западни владетели.

---

¹ Првиот вооружен отпор против продорот на Османлиите во Европа го прават македонскиот крал Волкшин и брат му деспотот Углеша, со битката на р. Марица во 1371 година, речиси еден век пред востанието на Скендербег.

² За одразот на востанието во Македонија: Басотова 1974: 295-309; Матковски 1983: 84-97; Бислими 2001: 82-171.

³ На пример, според П. Д. Драганов, Мијаците (за кои пишува кон крајот на XIX век) „со аристократска гордост се сметаат за негови потомци“ (Драгановъ 1894: 106). Пишувајќи за нивната колективна меморија за својата историја и потекло, според него, тие се уверени во своето „отмено благородно потекло“ со што се изделувале од соседите и се сметаат себеси за „глава на своите соплеменици Македонци“. Според Драганов, тие се по род „аристократи“, никогаш не се ородувале со другите родови и наводно себе со гордост се нарекувале потомци на „кнезот Ѓураѓ Кастриот“, според кого носеле црна нараменица („по великиот паша Скендер-бег“) (Драгановъ 1888: 88).

Јован Музаки, современик и роднина на Скендербег, во својот спис на италијански јазик „Breve memoria de li discendenti de nostra casa Musachi“ неговиот дедо го именува „Signor Paulo Carstrioti“, од којшто се родил „Signor Giovanni Castrioto“, односно таткото, како и неговата мајка „Signora Voisava Tripalda“, од кои се родил „Scanderbeg“. Тој детално раскажува дека во времето на Мурат II од Турците бил наречен „Scanderbegh, che Scander vol dire Alesandro, e begh vol dir Signor“ (Радонић 1942: 1, бел. 1). Во Дополнувањето на Јовановиот спис синот Константин пишува за „Scanderbeg“, како и за неговото семејство, за сестрите, за враќањето на Скендербег во христијанската вера, за смртта (на 4 декември 1466 година) итн (Радонић 1942: 230-231).

И документите на латински јазик ги потврдуваат нивните имиња. Така, Венецијанскиот сенат се обраќа до таткото „Johannis Castrioti“ (Радонић 1942: 1), кој пак возвраќа како „Yvani Castrioti“ и „Ivan“ (Радонић 1942: 4). Сенатот уште се обраќа и на „Georgius et Stanissa fratres, filii quondam magnifici Iuani Castrioti“ (Радонић 1942: 8) итн. На француски јазик, во писмо до Венецијанскиот сенат татко му се потпишува како „Juanus Castriota“, а Сенатот му пишува на „Jean Castriota“ (Радонић 1942: 4-5).

Во други документи со латинско писмо тој е наречен и само „Scandarbeghi“, „Scanderbeg“, „Schanderbeg“, „Scandarbego“, „Scandarbegho“, „Scandribegi“ (Радонић 1942: 10, 14-16), но и „Scenderbegi“ (Радонић 1942: 19). Во папски документ е наречен „Georgii Castrioto, alias Scandebergh“ (Радонић 1942: 24), а кралот Алфонс V се обраќа до „Georgio Castrioti“ (Радонић 1942: 26), Енеја Силвиј Пиколомини го нарекува „Georgius Scanderbeghius“ (Радонић 1942: 227), Donado da Lezze пишува за „Scanderbecco“ (Радонић 1942: 228), Антониј Бонфиниј – „Sandorbegus“ (Радонић 1942: 229), Paulus Iovius (Giovio) – „Georgius Castriotus Scanderbechus“ (Радонић 1942: 232), Дубровничкото собрание пак го именува како „Schandarbeghi Castrioti“ (1446) или „Georgios Castrioti“ (Радонић 1942: 8) (1447), само „Scanderbech“ и „Schanderbecho“ (Радонић 1942: 17-18) (1448) итн. Биографот на Скендербег Marinus Barletius пишува за „Joannes Castriotus“ и за „Scandarbegus“, односно „Vita et res praeclare gestae Georgii Scandarbegi (Zagrabiae, 1743)“ (Радонић 1942: 6).

Константин Михаил во својата *Хроника* (напишана на полски јазик помеѓу 1496 и 1501) пишува за Скендербег: „ktoremu było imię Skinder Iwanowicz“, којшто „był syn Iwanow“ (Радонић 1942: 235). И други словенски документи пишуваат за имињата на Кастриотите, како, на пр., „господина Ивана“, односно во една даровница за Хиландар се јавува „Иванъ Кастриотъ и съ сынови моими Станишомъ и Рѣпошемъ и Костан'диномъ и Гюргѣмъ“, потпишан „господина Ивана“ (Радонић 1942: 2-3). Во еден летопис (1448) се зборува за „Скендеръ-бег“ (Радонић 1942: 18). Но неговото име се јавува и во формата „Гюргъ Кастриотъ речени Скендъръ бегъ“ („Скенѣдъръбегъ“) (Радонић 1942: 108-110), но само во документите напишани од канцеларот Нинца.

Лаоник Халкокондил, пак, пишува на грчки за „Σκενδέρην τὸν Ἰβάνεω παῖδα“ (Радонић 1942: 221).

Посебно треба да се забележи како бил запишан Скендербег во документите што ги испраќал. Така, во писмото на Скендербег до кралот Владислав (Кроја, 1443) се јавува како „Scandarbegus“ (Радониќ 1942: 7), но потпишан е и како „Georgius Castriotus, alias Scanderbego“ или „Georgio Castrioto decto Scanderbego“ (Радониќ 1942: 121-122).

И во изворите е забележано добивањето на новото име *Скендербег*, според турската форма на името на Александар Македонски. Така, Михаил Кривовул го нарекува „ὁ ἡγεμὼν Ἀλέξανδρος“ (Радониќ 1942: 223). Турските извори го бележат главно како „арбанашки господар“, „Iskender“, а понекаде и со дополнително објаснување - „Александар дворогиот“. Турскиот хроничар Дурсун-бег го нарекува: „Iskender-i zu-'l-ḳarnein“ (Радониќ 1942: 249, бел. 3), а турскиот историограф Хоџа Сад-ед-дин: „Iṣkender-i-zu-'l-ḳarneine mensub“ (Радониќ 1942: 275, бел. 7) и сл.

Овојпат се осврнуваме и на начинот како се именувани Скендербег и неговото семејство во првиот историографски труд на македонски јазик, „Славјанско-македонската општа историја“, напишана од македонскиот преродбеник (револуционер и културно-национален деец) Ѓорѓија М. Пулевски. Одломки од овој труд, којшто е завршен пред смртта на авторот (1893)⁴, се објавени во 1973 (Ристовски 1973: 321-358) и во 1974 година (Ристовски 1974: 113-257), но интегралниот текст е напечатан во 2003 година во Скопје. „Славјанско-македонската општа историја“ претставува првиот и најобеман засега познат ваков историографски обид на современиот македонски јазик, со многубројни историски и етнографски податоци и со посебен дел посветен на граматиката на неговиот *македонски литературен јазик*.

Пулевски во својата Историја го глорифицира минатото на Македонците и посебно го истакнува словенскиот елемент во македонската етногенеза. Но тој пишува и за сите балкански народи, особено за словенските што имале каква било врска со историските случувања во Македонија. Всушност, ако се изземат некои наивни делови од Историјата на Пулевски, како што е библиското толкување за потеклото на Македонците и слично, се добива една многу логична концепција и композиција на трудот: од најстарата историја на Македонија до навлегувањето на Турците во Европа, па сè до формирањето на националните држави на Балканот (Ristovska–Josifovska 2007: 132-138).

Пулевски ја поставува целата конструкција на историографскиот дел од книгата врз една своја периодизација што ја следи сè до крајот. Тој ја прикажува македонската историја врз столбовите на големите држави што ги обележале историските епохи на Балканот. Всушност, низ призмата на македонската историја тој раскажува за другите народи, јазици и држави што биле создавани на балканскиот простор, но под сенката на големите империи: Македонското Кралство, Римската Империја, Византија и Турската Империја. Времето под турската власт го претставува низ призмата на владеењето на султаните. И покрај тоа што Пулевски ги смета за македонски владатели сите цареви и кралеви што

---

⁴ Според новопронајдените архивски документи, Ѓорѓија М. Пулевски умрел на 13 февруари 1893 година (Ристовска-Јосифовска 2002: 105-107).

стоеле на чело на државите во кои влегувала и Македонија, тој сепак ги истакнува како најсветли точки од минатото на Македонците периодите на автохтоните држави и владетели (Ристовска-Јосифовска 2005: 347-364).

За пишување на својата Историја Пулевски користел голем број извори и литература. Според она што самиот го одбележува во овој ракопис, може да се направи прилично долг список на користени дела што можел да ги користи во библиотеките и во Софија и во Белград. Најголемиот дел од нив се јасно посочени од Пулевски, но некои, поради извртеното име на авторите и на нивните дела, можеме само да ги претпоставиме. Притоа треба да се забележи дека Пулевски, освен што ги цитира лично користените автори и дела, тој понекаде ги цитира и според други автори. Истовремено, понекогаш изостава да го цитира својот извор, иако преку анализа на текстот може да се утврди дека непосредно го користел, а некогаш пак својата интерпретација ја темели не врз изворниот текст, туку врз објаснувањата од редакторот на изданието, без да го наведе тоа. Пулевски имал барем неколку главни дела што му служеле како пример и му биле главни извори, но најголем дел од споменатите автори се преземања и посредни цитирања. Податоците од изворите што се основа на неговата книга Пулевски во голема мера ги видоизменува и украсено ги проширува, главно без да ја промени фактографијата. Всушност, понекаде тој се обидува да создаде некој вид драматизација, па со својата фантазија и со приемливиот и едноставен народски стил, успева да ги претстави настаните низ многу живи сцени, исполнети со драматика, но и со идеја. Она што посебно го забавува неговото раскажување на историските настани и интересни случки е и јазикот со којшто ги опишува - народен и близок на македонскиот читател.

За Скендер-бег Пулевски пишува како за дел од историјата на турската доминација на Балканот. Тој му определил и посебно место и наслон во содржината на почетокот на книгата: „За Скендербега Ѓорѓа...љист“ (Пулевски 2003: 8). Авторот на таков начин и ја претставил содржината, наведувајќи ги не толку прецизно главните делови, колку што се потрудил самиот да ги истакне за него важните кажувања. Но, интригирачки е тоа што не навел на кој лист се наоѓа текстот, а такво посебно кажување и не се наоѓа понатаму. Значи, за Скендер-бег посветил посебно внимание, но прашањето е дали подготвил или само имал намера да додаде посебен текст за него. Бидејќи тој и за другите делови од ракописот има недополнети страници, може да се толкува дека Пулевски не ја сметал за сосема завршена својата Историја. Засега ни останува да го разгледуваме неговото раскажување за Скендербег во рамките на последниот, петтиот дел, посветен на периодот од доаѓањето на Турците на европска почва, па сè до крајот на XIX век, поточно до последната историски претставена година 1889.

Со оглед на тоа што овој дел од *Историјата* Пулевски го презентира низ раскажувањата за периодите на владеење на разните турски султани, и Скендер-бег е вметнат во неговото „раскажување за султан Мурада II-ри“ (Пулевски 2003: 527). Меѓутоа, се гледа дека за Скендербег и неговото владеење зборува посредно, во рамките на разни

раскажувања за другите балкански владетели и нивните борби со Турците.

Фактографските податоци за востанието се релативно коректни (Хадри 1968: 54-109; Бислими 2001: 165-171; Грџичаровџ 2001: 42-48). На пример, заземањето на Круја, според Пулевски, се случило на 15 јуни 1478; падот на Скадар е датиран на 26 јануари 1479 итн., а се јавува и веста за „смрт Скендербегов на 1466-та г.“ (Пулевски 2003: 573) и сл.

Освен историските факти врз кои не можеме целосно да се потпреме, авторот известува и за именувањето на членовите од неговото семејство, за употребените етноними и за верската припадност.

Самиот Скендербег Пулевски него го предава како: „Скендербега Ѓорѓија“ (Пулевски 2003: 8), „Скендер-бег (или Скандер-бег)“ (Пулевски 2003: 528), односно „Ѓорѓија“ и „Ѓорѓија Кастријота, а познат по дејствувањето со име Скендер-бег“ (Пулевски 2003: 535).

Скендербег бил, пишува авторот, „4-ти син от албанскијот књажев Ѓован Кастријотов“ (Пулевски 2003: 528), дообјаснувајќи за „татка му Ѓован Кастријота“ (Пулевски 2003: 535).

Пулевски објаснува и како го добил името Скендер-бег: Султанот Мурад наводно ги убил татко му и браќата, а само Ѓорѓија го оставил жив од родот. Како мал го изгледал според турската вера, а „на 19-та возраст го определил во вилаетското управленије да владат, а го нарекол Скендер-бег (књаз Алџександър)“ (Пулевски 2003: 535).

Ако се изземат од последниов исказ податоците за убиството на Скендеровиот род, може да се каже дека Пулевски прилично точно ги именувал членовите на Кастријотовото семејство, имајќи ги предвид изворните податоци.

Пулевски како форми на именувањето ги навел *Ѓорѓија Кастриот*, а потоа *Скендербег*, односно *Скандарбег*. Се разбира, тешко може да се поверува дека Пулевски ги консултирал сите извори. Но останува фактот дека тој ги именувал прилично коректно, додека присвојноста, како, на пр., *Ѓован Кастријотов* веројатно не треба да се сфаќа како македонско презиме, туку со тоа просто ја искажувал конкретизацијата на Скендербег, како син на Ѓован Кастриот.

Очигледно е дека за Пулевски било важно да каже и дека, иако Скендер-бег бил потурчен на султановиот двор, кога решил да го преземе „татково си владеније, наново се завртел во христијанска вера“ (Пулевски 2003: 535). Тој исказ наоѓа потврда и во изворите што ја бележат припадноста на Скендербег кон христијанството, како и неговиот преод кон исламот. На пример, таткото на Скендербег во едно писмо до Венецијанскиот сенат моли, во случај да ги нападне неговиот син, којшто прешол во исламот („Si son fils“, „el qual e fato Turcho e Mulsamam“), да не биде сметан за одговорен (Радонић 1942: 4). Но забележана била и неговата христијанска вероисповед. На пример, во едно писмо од 1454 година Sceva de Curte зборува за Скендербег („Georgio Sandrebech“), за кого вели „non ne Turcho anci e christiano Albanexe“ (Радонић 1942: 43).

Од аспект на тоа дали е претставен како историска личност или како митски херој, третманот на Скендер-бег кај Пулевски е од чисто историографски аспект, без митологизирање на неговиот лик. Доза на митски призвук внесува кога го нарекува „јунак на победените

Албанези“. Но тоа, исто така, укажува и на сфаќањето на авторот за тоа чиј примарен народен јунак е Скендербег. Потцртаното, пак, објаснување дека Скендер-бег значи *кнез Александар*, односно името му е дадено според Александар Македонски, ја истакнува славата на македонскиот владетел, во кого се огледуваат многу личности во текот на историјата, а тоа пак особено му било важно на Пулевски, којшто и самиот надолго раскажува за Александра, вметнувајќи во својата *Историја* и верзија на *Александридата* на македонски јазик од XIX век (Александрида 2005).

Несомнено е дека Пулевски го третира Скендербега како еден од значајните антиосмански личности во историјата на балканските народи во времето на турските завојувања на Балканот. И, како човек-учесник во разни антиосманлиски акции, разбирливо е зошто за него било важно да го истакне и враќањето на еден таков херој во христијанската вера, секако именувајќи го притоа со словенските имиња. Присвојноста во именувањето и не е својствена само за македонските именувања кај Пулевски, туку повеќе како балкански тип на означување на родовата припадност. За Скендербег се пишува дека е владетел на Албанија. Таква е претставата на еден македонски автор - народен истражувач - од XIX век, кој, иако во основата етноцентрист, се потрудил да биде и објективен во пишувањето на својот историографски труд - во рамките на времето и на околностите.

Литература

- Александрида Македонска Александрида. 2005. Извадоци од „Славјанско-македонската општа историја“ од Горѓија М. Пулевски. Транслетариција и подготовка Блаже Ристовски и Билјана Ристовска-Јосифовска. ИНИ: Скопје.
- Басотова Ј. 1974. Нашите краишта и луѓе во биографијата на Скендербег од Марин Барлети, СИРМ: „Историја“, X/1, Скопје, 295-309.
- Бислими М. 2001. Борбите на Скендер-бег со Османлиите со посебен осврт на Македонија, ИНИ: Скопје.
- Грњнчаровъ С. 2001. Балканският свят, Дамян Яков: Софија.
- Драгановъ П. 1888. Етнографическiй очеркъ славянској части Македонiи, „Извѣстiя Спб. славянскогъ благотворителнаго общества“, 2.
- Драгановъ П. 1894. Македонско-Славянскiй Сборникъ съ Приложенiемъ словаря. I, С.-Петербургъ.
- Матковски А. 1983. Отпорот во Македонија во времето на турското владеење, IV, Мисла: Скопје.
- Пулевски, Ѓ. М. 2003. Славјанско-македонска општа историја. Подготовка: Блаже Ристовски и Билјана Ристовска-Јосифовска. МАНУ: Скопје.
- Радонић Ј. 1942. Ѓурађ Кастриот Скендербег и Арбанија у XV веку (историска граѓа). Српска краљевска академија: Београд.
- Ристовска-Јосифовска Б. 2002. Новооткриени податоци за точниот датум на смртта на Горѓија М. Пулевски, „Гласник“. ИНИ: Скопје. 46, 1, 105-107.
- Ристовска-Јосифовска Б. 2005. Горѓија М. Пулевски и Крсте П. Мисирков за владеењето на Мрњавчевици, Делото на Крсте П. Мисирков (Зборник од Меѓународниот научен собир по повод стогодишнината од излегувањето на книгата За македонските работи одржан во Скопје на 27-29 ноември 2003), I, МАНУ: Скопје, 347-364.

- Ristovska–Josifovska B. 2007. One Concept of Studying the Relation Balkan/Europe, „Balcanistic Forum“ 1-2-3. Семинар за балканистични проучвания и специјализации: Blagoevgrad, 132-138.
- Ристовски Б. 1973. Неколку одломки од обемната „Славјанско-македонска општа историја“ на Ѓорѓија М. Пулевски од 1892 година. „Историја“, IX, 2, СИРМ: Скопје. 321-358.
- Ристовски Б. 1974. Одбрани страници. Избор и редакција д-р Блаже Ристовски, Македонска книга: Скопје. 113-257.
- Хадри А. 1968. Преглед на албанското ослободително движење во епохата на Ѓерѓ Кастриоти Скендербег (1443-1468). НИП „Нова Македонија“: Скопје.